

Patologs profesors Bernhards Press un viņa grāmatas

Arnīs Vīksna

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, Latvija

Ievads. Pētījums veltīta nacisma un staļinisma upurim profesoram Bernhardam Presam simtgadē – viņa zinātniskajiem un sabiedriskajiem centieniem un to izpaušmei pretrunu pilnajā laikmetā.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Noskaidrot B. Presa biogrāfiskos datus, aplūkot viņa zinātniskos pētījumus un vēsturiski publicistiskos darbus. Izmantoti dokumenti no LVVA, LVA, LZA arhīva, RSU arhīva, Kurskas Valsts medicīnas universitātes arhīva, kā arī pagaidām pieticīgā B. Presam veltītā biogrāfiskā literatūra. Lietota kritiski pētnieciskā metode.

Rezultāti. Bernhards Press dzimis 1917. gada 14. augustā Rīgā ārsta Oskara Presa (1889–1945) ģimenē. Tēva brālis Kalmans Press (1885–1919) arī bija ārsts, viņu kā Talsu Revolucionārās komitejas priekšsēdētāju nogalināja landesvēriēši. B. Press studijas sāka Florencē un turpināja Latvijas Universitātē, karadarbības sākumā 1941. gadā ievietots Rīgas geto un vēlāk Mežaparka koncentrācijas nometnē, no kuras kopā ar tēvu izbēdzis un slēpies arhitekta profesora Artūra Krūmiņa (1879–1969) ģimenē. Latvijas Valsts universitāti beidzis 1946. gadā, iesaistījies Patoloģiskās anatomijas katedras darbā profesora Borisa Ugrjumova (1892–1963) vadībā, kuru aizvietoja no 1949. līdz 1951. gadam, kad tika arestēts un notiesāts par sakariem ar ārvalstu izlūkdienu un mēģinājumu bēgt uz Zviedriju. Sodu izcietis Noriļskā, pēc atbrīvošanas vadījis Rīgas 3. slimnīcas prozektūru no 1956. līdz 1962. gadam. 1957. gadā LEKMI aizstāvējis medicīnas zinātņu kandidāta disertāciju “Pēcooperācijas pneimonijas izraisītas plaušu histoloģiskās pārmaiņas”, turpmāk līdz 1968. gadam bijis Organiskās sintēzes institūta laboratorijas vadītājs. 1966. gadā RMI aizstāvējis medicīnas zinātņu doktora disertāciju “Par stromas fibrozes attīstību vēža slimnieku audzējos, kas ārstēti ar TioTEF”. Nerodot iespēju veidot akadēmisku karjeru Rīgā, 1968. gadā pārcēlies uz Kursku, kur ievēlēts par Medicīnas institūta Patoloģiskās anatomijas katedras vadītāju un 1969. gadā par profesoru, taču jau pēc diviem gadiem atgriezies Rīgā un vadījis nodaļu pilsētas 6. slimnīcā līdz 1979. gadam, kad emigrējies uz VFR. No 1982. līdz 1989. gadam Berlīnes Brīvās universitātes profesors, šai laikā publicējis divas grāmatas: *Judenmord in Lettland: 1941–1945* (1988, 2. izdevums 1995; tulkojums angļu valodā 2000 Evanstonā, ASV) un “*Errungenschaften*” *der sowjetischen Medizin in Lettland* (1983). Pirmajā apkopoti dokumenti, liecības un atmiņas par nacistu realizēto ebreju holokaustu Latvijā, bet otrā, balansējot uz pētījuma, publicistikas un memuāru robežas, ļoti kritiski aplūkoti padomju medicīnas “sasniegumi” Latvijā, nevaizoties vārdā nosaukt lielos tālaika vadošos darbiniekus. B. Press miris 2001. gada 17. februārī Berlīnē.

Secinājumi. Iepazīšanās ar Bernharda Presa grāmatām, neraugies uz subjektivitātes izpaušmēm, ļauj pilnīgok priekšstatu par svarīgām vēsturiskām norisēm Latvijā gan holokausta, gan medicīnas vēstures pētniekiem.